

Скрипай А.В.

студентка,

Науковий керівник: Козаченко А.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИНИ І ПОКАРАННЯ ПРОТИ ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ ЛИТОВСЬКОГО ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ

Велику увагу польсько-литовське законодавство приділяло визначенню злочинів і покарань. Особливе місце займали злочини саме проти князя Литовського. У писаному литовсько-руському праві злочини проти монарха («персони господарської») вперше були згадані у трьох статутах Великого князівства Литовського 1529, 1566 і 1588 років.

Залежно від характеру злочинного діяння і наслідків злочину Литовський статут 1529 р. розглядав злочин як «виступ» (розд. 1, арт. 1, 7 Статуту 1529 р.) або «злочинство» (розд. 13, арт. 20 Статуту 1529 р.) У Першому статуті злочином вважалось лише діяння, тобто дія або бездіяльність особи, спрямовані на заподіяння шкоди господарю, а в його особі і державі. До групи злочинів проти князя відносились: втеча до ворожої землі, заперечення вироку великого князя, бунт проти монарха (у тому числі з наміром захопити престол), зносини із ворогом і надання йому військової допомоги, здача замку ворогу, незаконне виведення збройних формувань за кордон, введення або сприяння введенню чужоземних військ на територію Великого князівства Литовського. Такі злочини кваліфікувались як «ображенє маєстату господарського», тобто як державна зрада або зрада монарха. Суб'єктами злочину проти особи князя могли бути члени соціальної верхівки – магнати та шляхтичі. Другий та Третій Литовські статuti не змінили визначення поняття «злочин», а дублювали положення, які передбачав Статут 1529 р., класифікація злочинів залишалася аналогічною.

Перший Литовський статут закріпив принцип одноосібності покарання, який був сформований у литовсько-руському праві ще у XV ст. В арт. 7, розд. 1 Статуту 1529 р. зазначається, що покарання накладається лише на того, хто буде винуватий. У наступних артикулах вказувалось, що жінка не відповідає своїм майном за злочини чоловіка (розд. 5, арт. 10). Однак існувала спеціальна норма, за якою діти магната або шляхтича, який втік за кордон «до землі неприятельское», втрачають право на маєток і який автоматично стає власністю князя (Статут 1529 р., розд. 1, арт. 4). Можна стверджувати, що ця норма повторювала норму часів Київської Русі – так званого княжого права. Як окремий вид покарання застосовувалася смертна кара. Статuti Великого князівства Литовського не конкретизували види смертної кари, за винятком покарань за окремі види злочинів. Кваліфікованими видами смертної кари у Першому статуті були спалення і утоплення. Спалення застосовувалось за підробку господарських грамот і печаток, підписів, грошей (Статут 1529 р., розд. 1, арт. 5).

При встановленні покарання для членів сім'ї злочинця законодавець швидше керувався не принципом колективної або сімейної відповідальності, а скоріше тим, що члени сім'ї, які жили разом із злочинцем, могли вжити заходів, щоб відвернути злочин. Другий і третій Литовські статuti продовжили традицію покарання членів сім'ї злочинця, що вчинив злочин проти держави. За такі злочини найчастіше карали смерю або позбавленням шляхетського достоїнства. А в його дітей не тільки забирали майно, але й позбавляли «поштивості». Однак Статут 1566 р. зазначав, що члени сім'ї, які втекли за кордон, каралися лише конфіскацією майна, зберігаючи шляхетське достоїнство (розд. 1, арт. 11). Як і у Першому статuti від покарання звільнялися сини, що були відділені від батька.

Другий Литовський статут встановив, що брати і сестри, які жили з батьками нероздільно також втрачають свої частки земельної спадщини. Статут 1588 р. зазначав: «кождый сам за свой выступ маеть терпети и каран быти» (розд. 1, арт. 14), що залишив вказану спеціальну норму без змін. Крім того Литовські статuti звільняли від конфіскації маєтків тих синів втікача, які за життя батька отримали свою частку землі і стали самостійними вотчинниками. Майнове покарання не стосувалося і тих дочок, які отримали від батька землю у посаг. Проте дітям злочинця треба було довести під присягою, що вони не знали про намір батька втекти (Статут 1566 р., розд. 1, арт. 11).

У Статутах 1566 р. і 1588 р. встановлювався принцип, який передбачав: той, хто не довів своє звинувачення, вважався наклепником і карався так само, як мав бути покараний той, кого він звинуватив (розд. 1, арт. 2). Окрема норма зазначала повернення звинувачення у випадку наклепу в образі «маєстату господарського», тобто достоїнства великого князя (розд. 1, арт. 5). Смертна кара, як вид найтяжчого покарання, у Другому і Третньому статутах не була виключена.

Отже, литовсько-руське право знало досить складну систему покарань за злочини проти князя Литовського, які вважалися найтяжчими. Суб'єктами злочину проти особи князя могли бути магнати та шляхтичі. Серед видів покарань варто виділяти такі: позбавлення шляхетського достоїнства, конфіскація майна та смертна кара. Родичів злочинця найчастіше карали позбавлення земельної частки. Проаналізувавши інститути покарання можна переконатися, що право Великого князівства Литовського було менш суворим у відношенні встановлення ступеню кримінального покарання, ніж, наприклад, право Московського царства. У Литовських статутах коло злочинів, за які накладалося покарання у вигляді смертної кари та коло осіб, які каралися смертю було значно меншим. Метою покарання було не лише попередження злочинів і залякування, а й ізоляція злочинця від суспільства, приниження злочинця. Кожний наступний Литовський статут удосконалював і деталізував систему покарань за злочини проти князя та розширював коло суб'єктів злочину.

Список використаних джерел:

1. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова – Одеса, 2002.
2. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Т. 1. – К.: Либідь, 1993. – 642 с.
3. Історія держави і права України: Академічний курс. У 2-х т. Т. 1 / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. – К.: Ін Юре, 2004. – 590 с.
4. Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: Навч. посібник. – Львів: Світ, 1996. – 296 с.
5. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. – К.: вид. КУ, 1968 р. – 170 с.

Суржа А.М.

студентка,

Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК НАЙНЕБЕЗПЕЧНІША З ФОРМ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Правовий нігілізм як форма деформації правосвідомості, що полягає у ігноруванні та зневажливому ставленні до норм права, породжує правопорушення різного характеру. Дана форма є однією з найпоширеніших на території нашої держави, і зараз особливо важливо, визначити основні шляхи боротьби з цим явищем та втілити їх у життя.

Правовий нігілізм – це заперечення, ігнорування та негативне ставлення до права, закону та правових форм організації суспільних відносин, прав і свобод інших осіб [3, с. 198]. Носії правового нігілізму мають низький рівень правової культури і впевненість у правильності власних дій. Право – це перешкода, яка сталася на їх шляху і яку вони просто можуть оминати. Саме так сприймається право представниками правового нігілізму.

Правовий нігілізм має багато форм прояву. Найбільш поширені з них:

– прямі умисні порушення чинного законодавства. Вони складають величезну частину кримінальних злочинів, а також адміністративних, цивільних та дисциплінарних проступків;

– недотримання або невиконання правових норм, коли особа просто їх не визнає. В цьому випадку багато чого залежить від державної влади і її впливу на суспільство. Таке недотримання норм права є результатом деформації правосвідомості;

– видання державою суперечливих нормативно-правових актів. Юридичні норми, які приймаються у великому обсязі не взаємодіють і у результаті виникають прогалини, колізії у праві;

– порушення основоположних прав та свобод людини і громадянина. Низький рівень правової захищеності, що підриває довіру до закону і держави, яка на думку суспільства просто не може забезпечити та захистити правопорядок у суспільстві [1].